

передаючи інструкції у зрозумілій формі, що дозволяє поширювати екстрену інформацію в режимі реального часу через мобільні додатки, веб-платформи та системи оповіщення, забезпечуючи доступність та ефективність комунікації.

Використання мовних моделей штучного інтелекту у сфері цивільного захисту відкриває новий етап розвитку перекладу – від класичного семантичного аналізу до когнітивно-технологічного мислення. Ефективність таких систем зростає, коли вони поєднують лінгвістичні знання, семантичне моделювання та контекстну адаптацію. Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення універсальних мультимовних платформ перекладу для надзвичайних ситуацій, що забезпечуватимуть точність, етичність і швидкість комунікації.

Список використаних джерел:

Koehn, P. (2020). *Neural machine translation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Кочерган, М. П. (2008). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.

Лакофф, Дж., & Джонсон, М. (2004). *Метафори, якими ми живемо*. Київ: Основи.

УДК 81'373.46:81'25

Кучеренко М.В., викладач

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ЗВІТАХ ТА РЕКОМЕНДАЦІЯХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ

Глобальні хімічні небезпеки та зростаюча складність транснаціонального управління ризиками підкреслюють необхідність точного та послідовного перекладу спеціалізованої термінології. Оскільки звіти та рекомендації міжнародних організацій безпосередньо впливають на національне законодавство та регуляторну практику в Україні, забезпечення точності та уніфікації термінів у перекладі набуває особливої значущості.

У межах технічної та інституційної комунікації переклад термінології, пов'язаної з безпекою, є складним через багатовимірний характер хімічних, біологічних, радіологічних та екологічних ризиків. Такі тексти містять вузькоспеціалізовану лексику, стандартизовані

аббревіатури та класифікаційні системи, що потребує від перекладача не лише високого рівня мовної компетентності, а й спеціалізованих знань у відповідній галузі.

Спеціалізована термінологія у сфері безпеки охоплює систему лексичних одиниць, що позначають конкретні поняття, явища, процеси та об'єкти у межах певної галузі (хімічної, радіаційної, біологічної) та відзначаються високою точністю, однозначністю та стандартизованим вживанням у професійному середовищі, що дозволяє уникнути двозначності та забезпечує ефективну комунікацію серед фахівців. Спеціалізована термінологія є ключовим компонентом міжмовної передачі знань у технічних і наукових текстах, оскільки від її правильного використання залежить точність та зрозумілість перекладу.

У межах перекладознавства застосовуються різні стратегії перекладу спеціалізованих термінів, що визначають спосіб передачі змісту та функцій оригінального тексту. До основних підходів належать (Chesterman, 1997):

1. domestication vs foreignization – адаптація термінів до мовної та культурної системи перекладу або збереження іншомовності;
2. literal translation – буквальний переклад, який часто застосовується для стандартизованих термінів;
3. transliteration – передача назви через буквений запис іншої мови, зазвичай для аббревіатур і власних назв;
4. functional equivalent – використання функціонально еквівалентного терміна у мові перекладу;
5. descriptive translation – описовий переклад, коли прямого відповідника терміна немає.
6. terminological specification (підвид literal translation/functional equivalent) – стратегія термінологічного уточнення, що використовується у випадках, коли термін має два або більше близьких значень (наприклад, *chemical safety* vs *chemical security*).
7. differentiated translation (підвид domestication) – стратегія розмежування близьких термінів у мові перекладу для збереження змістової різниці між концептами в міжнародних документах.

Особливістю перекладу технічних текстів, зокрема у сфері безпеки, є необхідність поєднувати термінологічну точність з функціональною зрозумілістю, забезпечуючи однозначність і узгодженість термінів у межах національних та міжнародних стандартів. Ці вимоги чітко простежуються у перекладі термінів, що

використовуються у звітах міжнародних організацій з питань безпеки. Розглянемо кілька характерних прикладів.

Chemical safety – terminological specification + functional equivalent. У міжнародних документах, зокрема ОБСЄ, терміни *chemical safety* та *chemical security* чітко розмежовані (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). Тому переклад “*chemical safety*” як «хімічна безпека» реалізує стратегію термінологічного уточнення, доповнену використанням функціонального еквівалента (ОБСЄ, n.d.). Такий підхід дає змогу зберегти спеціалізоване значення терміна, підкреслюючи його превентивний, а не захисний характер.

Chemical security – стратегія domestication + differentiated translation (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). Цей термін передається як «хімічна охорона» або «захищеність об’єктів хімічної промисловості від несанкціонованого втручання» (ОБСЄ, n.d.). У цьому прикладі український відповідник адаптується до національних стандартів безпеки, одночасно підкреслюючи різницю між безпечністю процесів (*safety*) та захистом від загроз (*security*).

Emergency response capacity – використана стратегія descriptive translation (Razumkov Centre, 2024). Оскільки у різних країнах термін *response capacity* може трактуватися по-різному, застосовується описовий переклад: «спроможність реагування на надзвичайні ситуації» (Центр Разумкова, 2024). Така стратегія забезпечує більшу зрозумілість і чіткість змісту, особливо у міжвідомчих звітах та рекомендаціях у сфері цивільного захисту.

Hazardous materials (HazMat) – стратегія transliteration + functional equivalent (Razumkov Centre, 2024). У міжнародних документах широко використовується аббревіатура *HazMat*. В українській практиці вона часто передається двома шляхами: через транскрипцію «ХазМат» та через функціональний еквівалент «небезпечні матеріали» (Центр Разумкова, 2024). Таке подвійне рішення поєднує стратегію транслітерації з добором національно усталеного терміна.

Early warning system – стратегія literal translation (Razumkov Centre, 2024). Поданий термін має усталений буквальний відповідник – «система раннього попередження» (Центр Разумкова, 2024). Оскільки структура і функції таких систем регламентовані міжнародними стандартами, буквальний переклад забезпечує точність та відповідність офіційній термінології.

Shelter-in-place – стратегія descriptive translation + domestication (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). У сфері цивільного захисту термін *shelter-in-place* не має короткого прямого відповідника українською. Тому застосовується описовий переклад, адаптований до української системи інструкцій: «укриття на місці», «залишатися в приміщенні з дотриманням заходів безпеки» (ОБСЄ, n.d.). Такий підхід поєднує описову стратегію з доместикацією, забезпечуючи зрозумілість для населення та відповідність українській практиці оповіщення.

Отже, перекладачеві необхідно забезпечити баланс між термінологічною точністю та функціональною зрозумілістю тексту, гарантувати його відповідність встановленим національним та міжнародним стандартам. Це підкреслює актуальність дослідження стратегій перекладу, які сприяють підвищенню термінологічної точності, забезпечують узгодженість термінів та підтримують ефективну міжмовну комунікацію у сфері управління ризиками.

Список використаних джерел:

- Громадянська війна в Україні: Виклики та ризики безпеки [Civil war in Ukraine: Challenges and security risks] [PDF]. (2024, лютий). Центр Разумкова. Retrieved November 15, 2025, from <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-1-F.pdf>
- Координатор проекту в Україні: Цивільна безпека та хімічна безпека [Project Coordinator in Ukraine: Civil security and chemical safety]. (n.d.). Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Retrieved November 15, 2025, from <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/476944>
- Chesterman, A. (1997). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. John Benjamins.
- Civil war in Ukraine: Challenges and security risks [PDF]. (2024, February). Razumkov Centre. Retrieved November 15, 2025, from <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-ENGL-F.pdf>
- Project Coordinator in Ukraine: Civil security and chemical safety. (n.d.). Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Retrieved November 15, 2025, from <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/476944>